

УДК 371.2+37.013.74

*Андрій Чех, аспірант кафедри романської філології та компаративістики
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТРАТЕГІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ТА РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано проблеми реформування загальної середньої освіти України в контексті інтеграційних європейських освітніх процесів. Доведено, що впровадження запозичених закордонних інновацій здійснюється паралельно з існуванням традиційних основ української освіти, що, з одного боку, дозволяє зберегти національне обличчя української освіти, однак з іншого – гальмує поступ вітчизняної освіти у напрямі єдиного європейського освітнього простору.

Ключові слова: освіта, система освіти, загальна середня освіта, реформування освітньої системи, стратегії модернізації освіти.

Літ. 7.

*Андрей Чех, аспирант кафедры романской филологии и компаративистики
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко*

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТРАТЕГІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОБЩЕГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ И РЕФОРМИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ В УКРАИНЕ

В статье проанализированы проблемы реформирования общего среднего образования Украины в контексте интеграционных европейских образовательных процессов. Доказано, что внедрение заимствованных зарубежных инноваций осуществляется параллельно с существованием традиционных основ украинского образования, что, с одной стороны, позволяет сохранить национальное лицо украинского образования, однако с другой – тормозит продвижение отечественного образования в направлении единого европейского образовательного пространства.

Ключевые слова: образование, система образования, общее среднее образование, реформирование образовательной системы, стратегии модернизации образования.

*Andrew Chekh, Postgraduate of Romance Philology and Comparative Literature Department
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko*

EUROPEAN STRATEGY FOR MODERNIZATION OF GENERAL EDUCATION AND REFORM OF EDUCATIONAL SYSTEM IN UKRAINE

The article analyzes the problems of reform of the secondary education in the context of Ukraine's integration to the European educational processes. It is proved in it that the introduction of borrowed foreign innovations is made in parallel with the existence of the traditional foundations of Ukrainian education. This fact, on the one hand, allows to save Ukrainian national identity formation, but on the other – inhibits the promotion of national education in the direction of a unified European educational space.

Keywords: education, education system, secondary education, reform of the educational system, strategy of modernization of education.

Постановка проблеми. У сучасному світі освіта визнається домінантою суспільно-політичного, соціально-економічного, духовного розвитку суспільства. Сьогодні у розвинених країнах світу усвідомлюється необхідність переходу від домінування системи господарювання до системи освіти й науки. У сучасному світі цінуються технології та знання.

Розбудова української національної системи освіти потребує її реформування і модернізації. При цьому реформування освіти в Україні тісно пов'язане з процесами оновлення освітніх систем, що відбуваються в останні десятиріччя у

європейських країнах і пов'язані з визнанням значущості знань як рушія суспільного добробуту та прогресу. Саме тому вказати на можливі шляхи удосконалення структури і змісту вітчизняної освіти може зарубіжний досвід.

Аналіз досліджень і публікацій засвідчив, що теоретико-методологічні засади порівняльної педагогіки як галузі педагогіки, яка досліджує освітні системи зарубіжних країн крізь призму проблем вітчизняної школи і педагогіки, знайшли відображення у працях О. Джуринаського, Н. Лавриченко, О. Локшиної, С. Сбруєвої та ін.

Натомість питання реформування освітньої галузі України стали предметом досліджень

В. Андрущенко, Я. Болюбаша, В. Кременя, С. Ніколаєнка та ін. Усвідомлюючи важливість орієнтації на зарубіжний досвід у процесах модернізації української освіти, О. Глузман, В. Кемінь, К. Корсак та ін. дослідили особливості систем освіти окремих європейських країн та вказали на той позитивний досвід, який варто адаптувати до вітчизняних реалій.

Мета статті полягає в аналізі проблеми реформування загальної середньої освіти України в контексті інтеграційних європейських освітніх процесів.

Розвиток сучасної системи освіти в Україні характеризується низкою тенденцій. Зокрема, вона покликана забезпечити кожному громадянину багаторівневу та безперервну освіту. Відповідно до ст. 29 Закону України “Про освіту” [2] структура системи безперервної освіти охоплює дошкільну, загальну середню, позашкільну, професійно-технічну, вищу та післядипломну освіту, аспірантуру, докторантуру, самоосвіту. Така структура освітньої системи дає можливість кожному громадянину навчатися впродовж життя.

Кожна з ланок системи освіти покликана виконувати низку завдань, спрямованих на особистісну реалізацію кожного суб’єкта освітнього процесу. Зокрема, загальна середня освіта, яка гарантується державою кожній особі, забезпечує всебічний розвиток дитини як особистості, її нахилів, здібностей, талантів, трудову підготовку, професійне самовизначення, формування загальнолюдської моралі, засвоєння визначеного суспільними, мовними, національно-культурними потребами обсягу знань про природу, людину, суспільство і виробництво, екологічне виховання, фізичне вдосконалення. Загальна середня освіта в освіті – триступенева. Перший ступінь – початкова освіта, другий – базова, третій – повна загальна середня освіта. Ця ланка системи освіти представлена різними типами загальноосвітньої середньої школи, серед яких гімназії, ліцеї, колежі тощо.

Важливою тенденцією розвитку сучасної системи освіти України є прагнення до стандартизації та гармонізації з міжнародними освітніми стандартами як запоруки організації єдиного освітнього простору в державі та інтеграції у світовий освітній простір.

Наступною тенденцією розвитку сучасної вітчизняної системи освіти є перехід до неklasичної парадигми, метою якої є не ерудована, а висококультурна людина. З огляду на це, сьогодні зростає роль гуманітарного знання, культуровідповідності навчально-виховного процесу тощо.

У центрі освітніх реформ лежить також необхідність розбудови *національної* системи освіти, яка б базувалася на традиційних основах та, разом з цим, запозичувала позитивний європейський досвід, адаптовуючи його до українських реалій.

Важливою тенденцією розвитку системи освіти України є також її інформатизація та комп’ютеризація у відповідь на визнання інформації найважливішим ресурсом суспільного розвитку.

28 жовтня 2011 р. на III Всеукраїнському з’їзді освітян було винесено на обговорення і схвалено Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки. 25 червня 2013 р. прийнято Указ Президента про Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Як і кожен документ, Національна стратегія має сильні і слабші сторони, проте вона дає можливість зрозуміти ті тактичні кроки, які необхідно здійснити для реформування освіти.

Зокрема, стратегічними напрямками державної політики у сфері освіти відповідно до названого документа повинні стати: 1) реформування системи освіти, в основу якої покладатиметься принцип пріоритетності людини; 2) оновлення згідно з вимогами часу нормативної бази системи освіти; 3) модернізація структури, змісту та організації освіти на засадах компетентісного підходу; 4) створення та забезпечення можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей, створення навчальних закладів різних типів і форм власності; 5) побудова ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді; 6) забезпечення доступності та безперервності освіти протягом усього життя; 7) формування безпечного освітнього середовища, екологізації освіти; 8) розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищення якості освіти на інноваційній основі; 9) інформатизація освіти, вдосконалення бібліотечного та інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки; 10) забезпечення проведення національного моніторингу системи освіти; 11) підвищення соціального статусу педагогічних і науково-педагогічних працівників; 12) створення сучасної матеріально-технічної бази системи освіти [5].

Натомість у документі Європейської Комісії “Доповідь про конкретні майбутні завдання для освіти та професійної підготовки у Європі” (2001 р.) (Report on the concrete future objectives of education and training systems) містяться такі пропозиції щодо спільних дій європейських країн-членів у сфері освіти до 2010 р. Зазначена доповідь стала першим документом, що пропонує уніфіковану

стратегію розвитку національних освітніх політик у Європі. Стратегія включає три кардинальні цілі: 1) підвищення якості та ефективності систем освіти та підготовки в країнах ЄС; 2) спрощення доступу до усіх форм освіти протягом життя; 3) посилення відкритості систем освіти та підготовки усьому світу.

Шляхами реалізації цих цілей було задекларовано: підвищення якості та ефективності освіти і професійної підготовки вчителів в країнах-членах” у контексті нових вимог “суспільства знань”; розвиток навичок для суспільства знань; забезпечення рівного доступу до інформаційно-комунікаційних технологій; збільшення частки осіб, які займалися б технічними та природничими напрямками; ефективне використання ресурсів.

Задля забезпечення рівного доступу до освіти перед європейськими країнами постала низка стратегічних завдань: створення відкритого освітнього простору; додання привабливості освіті; підтримка активного громадянства, рівних можливостей та соціальної злагоди.

Досягнення рівного доступу до освіти передбачалося досягнути, передусім, шляхом розробки інформаційних та орієнтаційних довідників, і по-друге, створення системи так званих “мостів” для того, щоб зробити можливим перехід від одного напрямку навчання або однієї системи освіти в іншу – європейці повинні мати змогу накопичувати попередні освітні досягнення та бути впевненими, що отримані кредити та кваліфікації будуть визнані в усьому просторі ЄС; посилення мобільності та обмінів.

Відкритість освіти ЄС усьому світові передбачає: посилення зв’язків між виробництвом та науковими дослідженнями і суспільством в цілому; розвиток духу підприємництва; інтенсифікація навчання іноземних мов [4].

Порівняння стратегічних цілей вітчизняної та європейської освіти засвідчило їхню подібність та прагнення до спільної мети – забезпечення кожній людині особистісного розвитку, зокрема й шляхом доступної, якісної, конкурентоспроможної освіти. Проте впадає у вічі спрямованість європейської освіти саме на забезпечення мобільності членів академічної спільноти, міжнародних зв’язків у галузі освіти. Стратегічні завдання вітчизняної освіти зосереджені, насамперед, на внутрішніх потребах вітчизняного шкільництва.

Проте очевидно, що творення єдиного європейського освітнього простору вимагає від української освіти певних змін. Так, на рівні загальної середньої освіти мова, насамперед має йти про удосконалення нових освітніх стандартів, оновлення змістового наповнення освіти, перегляд педагогічного інструментарію. Постає також

завдання формування не лише “особистості знаючої”, але й “особистості компетентної”, яка вміє не лише використовувати отримані знання на практиці, але й здатна приймати рішення, користуватися інформаційно-комунікаційними технологіями, критично мислити, конструктивно розв’язувати конфлікти, орієнтуватись на ринку праці тощо.

Так, на засіданні Європейської ради в Стокгольмі робочою групою експертів було запропоновано вісім основних галузей ключових компетентностей, які є ключовими для навчання впродовж життя. До них, зокрема, належать: фундаментальні компетентності (навички рахування та письма); базові компетентності в галузях математики, природничих наук та технологій; іноземні мови; ІКТ-навички та використання технологій; вміння навчатись; соціальні навички; підприємницькі навички; загальна культура. При цьому на сучасному етапі особливої ваги набувають іноземні мови та ІКТ [7]. Очевидно, що формування в українських дітей та молоді названих компетенцій має стати нагальним завданням української освіти. Це дасть змогу забезпечити кожній особистості можливість різноманітного розвитку та полегшити адаптацію до життя, яке знає постійних стрімких змін.

Серйозним викликом для вітчизняної загальноосвітньої школи стає запровадження профільності навчання, що притаманно освіті європейських країн. Саме такий підхід дає змогу реалізувати вимогу розвитку особистісного потенціалу кожної особистості та забезпечити сталий розвиток усього суспільства. Профільність навчання у школах Європи сьогодні забезпечується різними шляхами. Так, у Франції й Італії функціонують різні типи шкіл. Зокрема, в Італії на рівні старшої школи функціонують такі типи шкіл: класичний ліцей, гімназія, науковий ліцей, інститут мистецтв, школа для підготовки вчителів початкової ланки та вихователів, технічна та професійна школи. У Франції старша школа представлена загальноосвітнім технологічним ліцеєм та професійним ліцеєм.

У Швеції, Данії, Португалії та ін. – в структурі єдиної школи відбувається профілізація програм навчання. Наприклад, у старшій школі Швеції існує 17 національних програм, 15 з яких – професійно орієнтовані, а 2 – академічно орієнтовані й готують до навчання в університетах.

Натомість у Нідерландах, Німеччині, Австрії та ін. упродовж перших років навчання реалізується єдиний зміст освіти для всіх школярів, а упродовж останніх років навчання реалізується поглиблене навчання відповідно до різних профілів.

Вважаємо, що обираючи спосіб профілізації навчання варто виходити з її основної мети – забезпечення розвитку здібностей та обдарувань молоді. Це, своєю чергою, повною мірою зможе забезпечення поєднання різних видів профілізації: реалізації ідеї профільної старшої школи, організації різних типів навчально-виховних закладів; запровадження факультативних курсів тощо.

Не менш важливим завданням сьогодні стає удосконалення розробки завдань для зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) випускників шкіл, а також більш широке його застосування на різних рівнях навчання. Необхідно зазначити, що ЗНО на федеральному або загальнонаціональному рівнях на різних етапах навчання застосовують у Австрії, Великій Британії, Ірландії, Італії, Литві, Нідерландах, Німеччині, Португалії, Румунії, Словенії, Фінляндії, Франції та ін. Зокрема, у Великій Британії ЗНО навчальних досягнень учнів з англійської мови та математики проводиться для семирічних школярів. На етапі початкової школи проводиться ЗНО навчальних досягнень з англійської мови, математики та природознавства одинадцятирічних учнів. Випускники основної школи складають ЗНО з англійської мови, математики та природознавства. У Франції школярі складають тести з французької мови й математики на початку третього року навчання у початковій школі, а також на початку першого року навчання в основній школі; на початку першого року навчання у старшій школі учні виконують тести з французької мови, математики, історії або географії, першої іноземної мови. Крім цього зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється після завершення ними навчання у старшій школі з сертифікаційною метою. Такі зовнішні іспити можуть проводитися з одного предмета (Велика Британія), трьох (Німеччина) або дванадцяти (Данія); лише у письмовій формі (Фінляндія, Болгарія, Кіпр) або в письмовій та усній (переважна більшість країн). В окремих країнах (Ліхтенштейн, Італія, Німеччина, Словенія, Фінляндія, Франція, Швейцарія тощо) стандартизоване оцінювання по закінченні середньої школи проводиться у вигляді матрикаляційних іспитів (Matura, що передбачає продовження навчання на університетському рівні [6].

Очевидно, що запровадження ЗНО на різних етапах навчання в Україні може дати змогу не лише оцінити рівень навчальних досягнень учнів, але й проаналізувати доцільність й адекватність пропонованого їм змісту освіти і за необхідності відкоригувати його.

Забезпечення якості загальної середньої освіти великою мірою залежить також і від об'єктивного

моніторингу ефективності роботи шкіл. В Україні державна інспекція діяльності шкіл проводиться регіональними експертними радами у вигляді атестації навчальних закладів не рідше, ніж один раз на десять років. Інспектування навчальних закладів у проміжках між атестаціями здійснюють районні та міські відділи освіти. За кордоном подібні перевірки здійснюються незалежними від міністерств освіти інспекторатами (Велика Британія) або ж самостійними підрозділами при міністерстві освіти (Чехія, Франція, Нідерланди), що дає змогу максимально об'єктивно оцінити діяльність шкіл з подальшим обов'язковим оприлюдненням результатів перевірки. На нашу думку, незалежність установи, яка здійснює моніторинг якості освіти є принциповим питанням і в Україні варто запроваджувати цей європейський досвід.

Висновок. Загалом варто зазначити, що європейський досвід модернізації освіти застосовується в Україні надто повільними темпами. При цьому часто впровадження інновацій здійснюється паралельно з існуванням традиційних основ вітчизняної освіти. Це, з одного боку, дозволяє зберегти національне обличчя української освіти, однак з іншого – гальмує поступ вітчизняної освіти у напрямі єдиного європейського освітнього простору.

1. *Входження національної системи вищої освіти в європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: моніторинг. дослідж.: аналіт. звіт / Міжнарод. благод. Фонд "Міжнародний Фонд досліджень освітньої політики"; кер. авт. кол. Т.В. Фініков. – К.: Таксон, 2012. – 54 с.*

2. *Закон України "Про освіту" // Відомості Верховної Ради. – 2006. – №28. – ст. 242.*

3. *Кравчик Г.Г. Вища школа і Болонський процес / Г.Г. Кравчик. – Дніпропетровськ: ПАБА, ДРІДУ НАДУ, 2008. – 34 с.*

4. *Локшина О. Етапи розвитку стратегії Європейського Союзу у галузі освіти / О. Локшина // Інформаційні технології і засоби навчання: електронне наукове фахове наукове видання. – 2007. – Вип. 2. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em2/emg.html>*

5. *Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html>*

6. *Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: "К.І.С.", 2003. – 296 с.*

7. *OECD: Program on International Student Assessment, 2000. – 3. New Skills for the Learning Society.*

Стаття надійшла до редакції 12.03.2014